

An aerial photograph of a large crowd of people on a light-colored surface, arranged to form a large question mark. The crowd is composed of many small, diverse individuals. The background is a bright, slightly hazy sky. The text is overlaid on the image, with horizontal lines separating the words.

RODNE

DEZINFORMACIJE

koncept i preporuke

Naslov:

Rodne dezinformacije: koncept i preporuke

Izdavač:

Novosadska novinarska škola (NNS)

Kosovska 1/27, Novi Sad

office@novinarska-skola.org.rs

+381 21 42 41 64

Za izdavača:

Milan Nedeljković

Autori:

Ivan Subotić

Valentina Sigeti

Avgust, 2024.

Publikacija je nastala u okviru projekta Novosadske novinarske škole „Ravnopravno i istinito: dekonstruisanje rodni dezinformacija u medijima”. Projekat se realizuje u okviru Programa malih medijskih grantova koji finansira Ambasada SAD a administrira Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS). Stavovi, mišljenja i zaključci izneseni u projektu nužno ne izražavaju stavove NUNS i Ambasade SAD već isključivo autora.

SADRŽAJ

TEORIJSKI OKVIR	4
Rodne dezinformacije	4
Ciljevi	5
Diskursne strategije.....	7
Upotreba stereotipa i predrasuda	7
Ad hominem nipodaštavanje	7
Dehumanizacija LGBT+ pokreta.....	8
Dehumanizacija feminističkog pokreta.....	8
Pozivanje na tradicionalne vrednosti.....	9
Diskreditovanje evropskih vrednosti	9
Malinterpretacija propisa i zakona	10
Zloupotreba nauke i pseudonauka	11
PREPORUKE	12
REFERENCE	15
Literatura	15
Studije slučaja	16

TEORIJSKI OKVIR

Rodne dezinformacije

Rodne dezinformacije su lažne i manipulativne informacije o osobama po osnovu njihovog rodnog identiteta, rodne ekspresije i seksualne orijentacije pri čemu se podstiču rodne predrasude, ali i ostvaruju određeni politički ili ekonomski ciljevi. Rodne dezinformacije u sebi sadrže mizoginiju, transfobiju i homofobiju.

Analizom više različitih izvora u potrazi za definicijom rodnih dezinformacija, FakeNews Tragač je ustanovio nekoliko zajedničkih elemenata kojim se definišu rodne dezinformacije:

- „da ih određuju kao dezinformacije fokusirane na žene, osobe čiji rodni identitet odstupa od tradicionalnih normi i marginalizovane grupe kao što su LGBTQIA+ osobe,
- da, iako koriste termin ‘dezinformacije’, pod njim ne podrazumevaju isključivo eksplicitne laži, već njime obuhvataju sve tipove informacionih poremećaja,
- da se rodne dezinformacije ne oslanjaju samo na širenje netačnih ili obmanjujućih informacija, već se u velikoj meri utemeljuju u postojećim rodnim stereotipima, predrasudama i pristrasnostima u datom društvu.”¹

Na taj način rodne dezinformacije predstavljaju skup različitih lažnih i manipulativnih informacija gde se kombinuju činjenice i laži, informacije se izvlače iz konteksta i pristrasno se predstavljaju².

Forum za upravljanje internetom UN je u svom izveštaju identifikovao da aktivnosti plasiranja rodnih dezinformacija podrazumevaju:

- napade ili nipodaštavanje ličnosti na osnovu njihovog roda, i

¹ Izvor: FakeNews Tragač. (n.d.). *Rodne dezinformacije*. FakeNews Tragač. [online]. Dostupno na: <https://fakenews.rs/rodne-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].

² Izvor: Vogt, K., Deelen, E., i Young, J. (2023). *Addressing Gendered Disinformation: Review of Current Recommendations and the Case for Broadening Responses*. IREX. Dostupno na: <https://www.irex.org/sites/default/files/node/resource/Addressing%20Gendered%20Disinformation%20Review%20and%20Analysis.pdf>.

- korišćenje rodnih narativa kao sredstvo za promociju političkih, socijalnih ili ekonomskih ciljeva.³

Kada su usmerene ka specifičnim ličnostima, uobičajene taktike su:

- „deljenje lažnih informacija, slika i videa seksualnog sadržaja a koji narušavaju koncept socijalno prihvatljivog ponašanja za ženu ili muškarca,
- deljenje fotošopiranih slika, videa, mimova kako bi se osoba diskreditovala ili ismejavala,
- korišćenje veštačke inteligencije kako bi se napadi dodatno pojačali.”⁴

Kada nisu usmerene prema pojedincima, već grupama u celosti, prepoznate taktike su:

- „manipulisanje tradicionalnim stereotipima o ženama i muškarcima,
- kreiranje mitova i laži o rodnoj ravnopravnosti,
- fabrikovanje informacija i statističkih podataka o problemima koji se tiču roda,
- stvaranjem lažne povezanosti između određenih problema i manipulisanje tačnim statističkim podacima izostavljajući njihov kontekst,
- korišćenje digitalnih botova i algoritama kako bi se pojačali glasovi suprotnih stanovišta stvarajući konfliktnu polarizaciju.”⁵

Ciljevi

Za rodne dezinformacije je karakteristično to da su one često koordinisane aktivnosti. U izveštaju Visokog komesara UN za ljudska prava se plasiranje ovog oblika lažnih informacija naziva „strategijom”, navodeći da se može posmatrati i kroz prizmu rodno zasnovanog nasilja.⁶

³ Izvor: Chair, C., Choudhury, A., Martins dos Santos, B., Albu, D., Azelmat, M. i Degezelle, W., (2021). *Best Practice Forum on Gender and Digital Rights: Exploring the concept of gendered disinformation*. Katowice, Poljska 2021. The Internet Governance Forum. Dostupno na: https://intgovforum.org/en/filedepot_download/248/21181.

⁴ Izvor: His Majesty's Government. (n.d.). *Quick-read guide: gender and countering disinformation*. Dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e4ab31e40f0b677c3e37ff3/Quick_Read-Gender_and_countering_disinformation.pdf.

⁵ Isto.

⁶ Izvor: Khan, I. (2023). *Promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. United Nations General Assembly. Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/a78288-gendered-disinformation-and-its-implications-right-freedom>.

U izveštaju organizacije IREX, pored utišavanja ženskih glasova i ugrožavanja individualnog blagostanja, posebno se ističe da je rodno dezinformisanje taktika autoritarnih režima kako bi se podstakle podele u javnoj debati i podrivali demokratski principi, institucije i ljudska prava, te na taj način ugrozila demokratija na globalnom nivou⁷.

U tom svetlu, Centar za globalni angažman SAD iznosi nalaze istraživanja o tome kako strani maligni akteri koriste rodne dezinformacije u propagande svrhe:

- „Počinioci rodne dezinformacija usmerenih na žene su i strani državni i nedržavni akteri, uključujući Rusiju i Narodnu Republiku Kinu;
- Dezinformacije su često usmerene na žene sa više osetljivih ličnih svojstava;
- Počinioci najčešće šire rodne dezinformacije kroz koordinisane aktivnosti na društvenim mrežama koje su ili spontane ili unapred posredovane na više platformi;
- Strani državni akteri mobilišu rodno dezinformisanje kako bi ciljali različite pojedince, grupe i zakone;
- Krajnji cilj dezinformacija zasnovanih na rodu i identitetu je obeshrabrivanje ostvarivanja slobode izražavanja i podrivanje demokratije.”⁸

Pored političkih ciljeva i ciljeva stranih aktera, kampanje rodnom dezinformacijama mogu da imaju za cilj i zaradu profita ili da služe određenoj ideologiji ili nekom finansijskom interesu⁹.

⁷ Izvor: Vogt, K., Deelen, E., i Young, J. (2023). *Addressing Gendered Disinformation: Review of Current Recommendations and the Case for Broadening Responses*. IREX. Dostupno na: <https://www.irex.org/sites/default/files/node/resource/Addressing%20Gendered%20Disinformation%20Review%20and%20Analysis.pdf>.

⁸ Izvor: Global Engagement Center. (2023). *Gendered Disinformation: Tactics, Themes, and Trends by Foreign Malign Actors*. U.S. Department of State. [online]. Dostupno na: <https://www.state.gov/gendered-disinformation-tactics-themes-and-trends-by-foreign-malign-actors/> [pristupljeno 18.7.2024].

⁹ Izvor: Chair, C., Choudhury, A., Martins dos Santos, B., Albu, D., Azelmat, M. i Degezelle, W., (2021). *Best Practice Forum on Gender and Digital Rights: Exploring the concept of gendered disinformation*. Katowice, Poljska 2021. The Internet Governance Forum. Dostupno na: https://intgovforum.org/en/filedepot_download/248/21181.

Diskursne strategije

Rad saradnika Novosadske novinarske škole na studijama slučaja rodne dezinformacije pokazao je da rodne dezinformacije objavljene u domaćim medijima se takođe oslanjaju na navedene principe. U narednim redovima prezentovane su tipične diskursne strategije identifikovane u domaćim medijima.

Upotreba stereotipa i predrasuda

Kao što je već rečeno, rodne dezinformacije u svojoj biti zasnovane su i utemeljene na predrasudama prema ženama, seksualnim i rodnim manjinama. Stereotipi i predrasude se koriste eksplicitno kao alati u rodnom dezinformisanju, ali su i osnova drugih manipulativnih tehnika. Rodne dezinformacije naslanjaju se na stereotipe koji se dovode u vezu sa rodnim ulogama žene, kao i na predrasude prema homoseksualnim, nebinarnim ili transrodnim osobama. Implicitno gledano, приметni su uobičajeni stereotipi o tome kakva žena (ili muškarac) treba da bude i kako da se ponaša. Takođe, pronalaze se i različite kontekstualne predrasude prema ženama u zavisnosti od teme teksta- kao što su predrasude o promiskuitetu žena koje oboljevaju od HPV virusa i raka grlića materice¹⁰. Osim prema ženama, predrasude su prisutne i u tekstovima o transrodnim osobama i procesima promene pola. Uobičajena je predrasuda da je transrodnost psihijatrijska bolest¹¹¹², moda sa Zapada¹³ ili sredstvo ka postizanju nekih nepoštenih ciljeva (na primer, pobeda na sportskim takmičenjima u ženskim kategorijama¹⁴).

Ad hominem nipodaštavanje

¹⁰ Izvor: Čučković, I. (2024). *Od steriliteta do Bila Gejtsa: dezinformacije u komentarima na vesti o HPV vakcini*. Novosadska novinarska škola. [online]. 20.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/od-steriliteta-do-bila-gejtsa-dezinformacije-u-komentarima-na-vesti-o-hpv-vakcini/> [pristupljeno 18.7.2024].

¹¹ Izvor: Turkalj, B. (2024). *Promena pola: zakoni, manipulacije i dezinformacije*. Novosadska novinarska škola. [online]. 3.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/promena-pola-zakoni-manipulacije-i-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].

¹² Izvor: Kalem, J. (2024). *Dezinformacije o transrodnosti: Mladi, (de)tranzicija i (de)patologizacija*. Novosadska novinarska škola. [online]. 13.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/dezinformacije-o-transrodnosti-mladi-detranzicija-i-depatologizacija/> [pristupljeno 18.7.2024].

¹³ Isto.

¹⁴ Izvor: Živković, J. (2024). *Izveštavanje o transrodnim sportistkinjama: senzacionalizam i pristrasnost kao doprinos stigmatizaciji*. Novosadska novinarska škola. [online]. 24.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/izvestavanje-o-transrodnim-sportistkinjama-senzacionalizam-i-pristrasnost-kao-doprinos-stigmatizaciji/> [pristupljeno 18.7.2024].

Diskreditacija ličnosti konkretne žene prisutno je kao jedna od strategija pri čemu se žene vređaju na osnovu nekog stvarnog ili pretpostavljenog ličnog svojstva. Literatura¹⁵¹⁶, kao i praksa¹⁷, posebno ističu da su mete rodni dezinformacija često žene koje obavljaju javne poslove od značaja kao što su političarke, novinarke i aktivistkinje. Međutim, analiza NNŠ-a pokazala je da meta nipodaštavanja i vređanja su i žene u drugim ulogama - na primer žene koje prijavljuju nasilje¹⁸ ili žene koje ne ispunjavaju određena očekivanja¹⁹.

Dehumanizacija LGBT+ pokreta

Ne samo da su meta rodni dezinformacija same LGBT+ osobe, već i ceo pokret koji se bori za unapređenje ljudskih prava ove grupe. Naime, udruženja i pokreti za ostvarivanje prava i sloboda LGBT+ populacije često se koriste u antirodni narativima kao zlonamerni akteri koji promovišu pedofiliju²⁰ i manipulišu različitim procesima u društvu - od donošenja određenih zakona²¹, reformisanja školskog programa²² pa do trivijalnijih odluka kao što je izbor predstavnika na Evroviziji²³ isključivo zarad ostvarivanja malicioznih interesa štetnih po ostale članove društva.

Dehumanizacija feminističkog pokreta

¹⁵ Izvor: Jonusaite, R., Sessa, M. G., Wilfore, K. i Di Meo, L. (2022). *Gender-based disinformation 101: theory, examples, and need for regulation*. EU DisinfoLab, #ShePersisted. Dostupno na: https://www.disinfo.eu/wp-content/uploads/2022/10/20221012_TechnicalDocumentGBD-2.pdf.

¹⁶ Izvor: His Majesty's Government. (n.d.). *Quick-read guide: gender and countering disinformation*. Dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e4ab31e40f0b677c3e37ff3/Quick_Read-Gender_and_countering_disinformation.pdf.

¹⁷ Izvor: FakeNews Tragač. (n.d.). *Rodne dezinformacije*. FakeNews Tragač. [online]. Dostupno na: <https://fakenews.rs/rodne-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].

¹⁸ Izvor: Manojlović, I. (2024). *Diskvalifikovanje uspeha antirodni narativima: slučaj PZE 2024*. Novosadska novinarska škola. [online]. 6.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/diskvalifikovanje-uspeha-antirodni-narativima-slucaj-pze-2024/> [pristupljeno 18.7.2024].

¹⁹ Isto.

²⁰ Izvor: Kalem, J. (2024). *Dezinformacije o transrodnosti: Mladi, (de)tranzicija i (de)patologizacija*. Novosadska novinarska škola. [online]. 13.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/dezinformacije-o-transrodnosti-mladi-detranzicija-i-depatologizacija/> [pristupljeno 18.7.2024].

²¹ Izvor: Turkalj, B. (2024). *Promena pola: zakoni, manipulacije i dezinformacije*. Novosadska novinarska škola. [online]. 3.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/promena-pola-zakoni-manipulacije-i-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].

²² Izvor: Milovanović, K. i Trajković, J. (2024). *Uticaj rodni dezinformacija i manipulacija na širenje mržnje putem komentara*. Novosadska novinarska škola. [online]. 10.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/uticaj-rodni-dezinformacija-i-manipulacija-na-sirenje-mrznje-putem-komentara/> [pristupljeno 18.7.2024].

²³ Izvor: Manojlović, I. (2024). *Diskvalifikovanje uspeha antirodni narativima: slučaj PZE 2024*. Novosadska novinarska škola. [online]. 6.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/diskvalifikovanje-uspeha-antirodni-narativima-slucaj-pze-2024/> [pristupljeno 18.7.2024].

Pokreti i udruženja za borbu za prava žena takođe su objekti rodnih dezinformacija pri čemu se vide, slično poput pokreta za ostvarivanje prava LGBT+ osoba, kao udruženja koja rade „na uništavanju muško-ženskih odnosa” i vode se tajnom i zlonamernom „agendom”. Žrtve rodnog dezinformisanja takođe su i pojedinke koje su aktivne unutar feminističkih pokreta, a čiji se rad, mišljenje ili celokupna ličnost nipodaštavaju²⁴.

Pozivanje na tradicionalne vrednosti

Učestala diskursna strategija, a u čijoj osnovi jesu stereotipi o rodnim ulogama muškarca i žene, jeste pozivanje na tradicionalne vrednosti, odnosno alarmiranje na rušenje ili uništavanje tradicionalnih vrednosti i „braka i porodice”. Mete dezinformacija i manipulacija koje počivaju na ovom narativu jesu već navedeni feministički i LGBT+ pokreti, kao i pojedinci koji se zalažu za unapređenje rodne ravnopravnosti. Ovakvi narativi pozivaju se na različite socijalne konstrukte koji održavaju inferiorniju poziciju žene i rodnih manjina²⁵, apeluju na tradicionalne moralne norme²⁶ i „prirodnost” muško-ženskih odnosa²⁷.

Diskreditovanje evropskih vrednosti

Kako je korišćenje rodnih narativa kao sredstvo za promociju političkih, socijalnih ili ekonomskih ciljeva jedna od prepoznatih aktivnosti za uticaj na političke procese u društvu, i neretko sprovedena od stranih aktera, u većini analiziranih studija slučaja vidljiv je animozitet prema Evropskoj uniji i evropskim vrednostima, koji se vide kao da su u sukobu sa zdravorazumskim, nacionalnim i porodičnim vrednostima i običajima. Mnoge od navedenih vrednosti se intepretiraju kao „moda sa Zapada” ili se nazivaju zapadnim vrednostima u

²⁴ Izvor: Andrijević, A. i Čolović, J. (2024). *Obrana antirodnim narativima na optužbe za nasilje*. Novosadska novinarska škola. [online]. 1.7.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/odbrana-antirodnim-narativima-na-optuzbe-za-nasilje/> [pristupljeno 18.7.2024].

²⁵ Izvor: Martać, I. i Dragnić, M. (2024). *Himenoplastika u srpskim medijima: senzacionalizam i dezinformacije o „vraćanju nevinosti”*. Novosadska novinarska škola. [online]. 4.7.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/himenoplastika-u-srpskim-medijima-senzacionalizam-i-dezinformacije-o-vracanju-nevinosti/> [pristupljeno 18.7.2024].

²⁶ Izvor: Andrijević, A. i Čolović, J. (2024). *Obrana antirodnim narativima na optužbe za nasilje*. Novosadska novinarska škola. [online]. 1.7.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/odbrana-antirodnim-narativima-na-optuzbe-za-nasilje/> [pristupljeno 18.7.2024].

²⁷ Izvor: Mihajlović, M. (2024). *Rodno osetljiv jezik i kazne: Ko može da bira između „sudije” i „sutkinje”*. Novosadska novinarska škola. [online]. 17.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/rodno-osetljiv-jezik-i-kazne-ko-moze-da-bira-izmedju-sudije-i-sutkinje/> [pristupljeno 18.7.2024].

negativnoj konotaciji implicirajući da su vrednosti prema kojima žive građani Evrope ili SAD pogrešne, neprirodne ili nemoralne²⁸²⁹³⁰.

Malinterpretacija propisa i zakona

Kao najčešće sredstvo diskreditacije Evropske unije i evropskih vrednosti jeste pozivanje na evropsko zakonodavstvo, ili na domaće zakonodavstvo koje se vodi evropskim vrednostima, a koje se potom pogrešno i tendenciozno interpretira. Rodne dezinformacije stoga koriste se u propagandne svrhe protiv Evropske unije i evrointegracija Republike Srbije u EU a koja podrazumeva reformu zakonodavstva i usklađivanje sa politikom evropske zajednice. Iako su evrointegracije, pa i reforma zakonodavstva u okviru tog procesa, zvanično strateški cilj države, one se u medijima kvalifikuju kao nametanje ili pritisak EU na Srbiju da prihvati određene norme ili donese neke zakone koji su štetni po naše društvo a na koje mi moramo da pristanemo iako to ne želimo. Zakoni EU u polju ostvarivanja prava transrodnih osoba ili unapređenja ravnopravnosti žena se tako izvlače iz konteksta i banalizovano interpretiraju kako bi se podržao propagandni diskurs protiv Evropske unije i evrointegracija. Na taj način se propisi u oblasti promene pola u evropskim zemljama interpretiraju kao da će deca menjati pol „kad im padne na pamet” ili „na svakih godinu dana”³¹³², pri čemu se na promenu pola gleda isključivo kao medicinsku intervenciju koja podrazumeva hormonski tretman i operaciju. Na ovaj način se stereotipi i predrasude koje postoje u društvu prema transrodnim osobama zloupotrebljavaju u političke propagandne svrhe, koje su usmerene kako prema trans osobama, ali tako i prema Evropskoj uniji, reformi domaćeg zakonodavstva u pravcu ispunjavanja jednakosti i putu Srbije ka članstvu u EU. Unapređenje ravnopravnosti žena,

²⁸ Izvor: Turkalj, B. (2024). *Promena pola: zakoni, manipulacije i dezinformacije*. Novosadska novinarska škola. [online]. 3.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/promena-pola-zakoni-manipulacije-i-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].

²⁹ Izvor: Kalem, J. (2024). *Dezinformacije o transrodnosti: Mladi, (de)tranzicija i (de)patologizacija*. Novosadska novinarska škola. [online]. 13.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/dezinformacije-o-transrodnosti-mladi-detranzicija-i-depatologizacija/> [pristupljeno 18.7.2024].

³⁰ Izvor: Andrijević, A. i Čolović, J. (2024). *Obrana antirodnim narativima na optužbe za nasilje*. Novosadska novinarska škola. [online]. 1.7.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/odbrana-antirodnim-narativima-na-optužbe-za-nasilje/> [pristupljeno 18.7.2024].

³¹ Izvor: Kalem, J. (2024). *Dezinformacije o transrodnosti: Mladi, (de)tranzicija i (de)patologizacija*. Novosadska novinarska škola. [online]. 13.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/dezinformacije-o-transrodnosti-mladi-detranzicija-i-depatologizacija/> [pristupljeno 18.7.2024].

³² Izvor: Turkalj, B. (2024). *Promena pola: zakoni, manipulacije i dezinformacije*. Novosadska novinarska škola. [online]. 3.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/promena-pola-zakoni-manipulacije-i-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].

odnosno upotreba rodnoosenzitivnog jezika, takođe je tema koja je prisutna u kampanjama rodnog dezinformisanja pri čemu se manipuliše strahom od kazne kod građana Srbije malinterpretirajući Zakon o rodnoj ravnopravnosti da prepisuje novčane kazne do dva miliona dinara svakoj ženi koja ne označi svoju profesiju terminima „vršiteljka dužnosti, šefica katedre, profesorka, pešakinja, vojnkinja, veštakinja” već u muškoj rodu naziva ovih pozicija³³.

Zloupotreba nauke i pseudonauka

Kako bi se opravdalo da su vrednosti protiv kojih se piše „neprirodne” ili štetne, koristi se nauka i pseudonauka. Naučne činjenice se interpretiraju tako da služe planiranom narativu, prenose se potpuno lažne informacije koje se predstavljaju kao činjenice ili se poziva na naučne dokaze sumnjivog ili nikakvog kredibiliteta i empirijske utemeljenosti. Studije slučaja su pokazale da se ovakve diskursne strategije pronalaze u medijskim člancima, ali i među diskusijama same publike u komentarima vesti pri čemu se održavaju i dalje šire određene lažne ili pseudonaučne tvrdnje. Teme u kojima se zloupotrebljava nauka i poziva na pseudonaučne „nalaze” jesu, između ostalih, i teme koje se tiču zdravlja žena- na primer, negiranjem značaja i efikasnosti HPV vakcine³⁴ ili se održava ranjiva pozicija žena kao marginalizovane grupe u društvu podržavanjem koncepta nevinosti i „vraćanja nevinosti” himenorafijom³⁵, ili se tiču stigmatizacije transrodnih osoba insistirajući na transrodnosti kao psihijatrijske bolesti uprkos brisanju ove dijagnoze iz poslednjeg izdanja dijagnostičkog priručnika Svetske zdravstvene organizacije (SZO) u kategoriji mentalnih, bihejvioralnih i neurorazvojnih poremećaja^{36,37}.

³³ Izvor: Mihajlović, M. (2024). *Rodno osetljiv jezik i kazne: Ko može da bira između „sudije” i „sutkinje”*. Novosadska novinarska škola. [online]. 17.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/rodno-osetljiv-jezik-i-kazne-ko-moze-da-bira-izmedju-sudije-i-sutkinje/> [pristupljeno 18.7.2024].

³⁴ Izvor: Čučković, I. (2024). *Od steriliteta do Bila Gejtsa: dezinformacije u komentarima na vesti o HPV vakcini*. Novosadska novinarska škola. [online]. 20.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/od-steriliteta-do-bila-gejtsa-dezinformacije-u-komentarima-na-vesti-o-hpv-vakcini/> [pristupljeno 18.7.2024].

³⁵ Izvor: Martać, I. i Dragnić, M. (2024). *Himenoplastika u srpskim medijima: senzacionalizam i dezinformacije o „vraćanju nevinosti”*. Novosadska novinarska škola. [online]. 4.7.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/himenoplastika-u-srpskim-medijima-senzacionalizam-i-dezinformacije-o-vracanju-nevinosti/> [pristupljeno 18.7.2024].

³⁶ Izvor: Kalem, J. (2024). *Dezinformacije o transrodnosti: Mladi, (de)tranzicija i (de)patologizacija*. Novosadska novinarska škola. [online]. 13.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/dezinformacije-o-transrodnosti-mladi-detranzicija-i-depatologizacija/> [pristupljeno 18.7.2024].

³⁷ Izvor: Turkalj, B. (2024). *Promena pola: zakoni, manipulacije i dezinformacije*. Novosadska novinarska škola. [online]. 3.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/promena-pola-zakoni-manipulacije-i-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].

PREPORUKE

Kako bi unapredili izveštavanje o rodu i rodno zasnovanom nasilju, a smanjili raširenost i uticaj propagandnih kampanja rodnim dezinformacijama, redakcijama i novinarima se preporučuje sledeće:

- Redakcije da povećaju broj priča koje se bave ženskim i LGBT+ pitanjima i da dekonstruišu lažne i manipulativne sadržaja usmerene ka rodnim identitetima;
- Novinari i novinarke da se edukuju o stereotipima i predrasudama usmerenim ka ženama i LGBT+ zajednici kako bi mogli da prepoznaju ovakve stavove;
- Ne koristiti se senzacionalizmom pri izveštavanju o marginalizovanim grupama poput žena ili pripadnika i pripadnica LGBT+ osoba kako ne bi pothranjivali postojeće negativne narative o ovim grupama;
- Kontaktirati sa stručnjacima koji se bave rodnim studijama pri izveštavanju o temama u vezi sa marginalizovanim grupama poput žena i LGBT+ osoba;
- Paziti na to koje zamenice se koriste kada su sagovornici pripadnici transrodnih zajednica kako bi obezbedili izveštavanje koje neće biti uvredljivo;
- Biti izrazito pažljiv pri upotrebi statističkih podataka u vezi sa marginalizovanim grupama poput žena ili pripadnika i pripadnica LGBT+ osoba kako ne bi došlo do pogrešnih tumačenja vesti;
- Obratiti posebnu pažnju na upotrebu naučnih i stručnih, a pogotovo medicinskih, termina kada se kreira sadržaj o pripadnicima ili pripadnicama marginalizovanih grupa poput žena i LGBT+ osoba, te kontaktirati stručnjake u nedoumici;
- Novinarke i novinari da se edukuju u oblasti fektčekinga kako bi bili u stanju da razotkriju malinformacije i dezinformacije;
- Novinarke i novinari da se edukuju u oblasti propagande kako bi mogli da prepoznaju manipulativne komunikacione strategije;

- Biti svestan da se kampanje rodnim dezinformacijama često vode sa određenim političkim ciljem. Stoga, kao neko ko radi u javnom interesu, dekonstruisati takve prakse i o tome izvestiti javnost;
- Biti svestan da su kampanje rodnim dezinformacijama često koordinirane i da nekad potiču iz informacionih centara stranih aktera koji imaju određene političke ili finansijske interese u Srbiji. Takve prakse dekonstruisati i o tome izvestiti javnost;
- Imajući u vidu da se u širenju kampanja rodnim dezinformacijama koristi veštačka inteligencija (AI), novinari treba da budu upoznati sa načinima korišćenja AI u novinarstvu i komunikacijama, kako bi bili sposobni da ovakve sadržaje i prakse dekonstruišu i o tome izveste javnost;
- S obzirom da su kampanje rodnim dezinformacijama, usmerene ka pojedinki ili ka grupi, jedan od vidova rodno zasnovanog nasilja, novinari treba da budu svesni kako svojim neprofesionalnim izveštavanjem doprinose nasilju i kakve posledice njihovo izveštavanje ostavlja na žrtvu/e;
- Pružiti podršku ženama i drugim osobama koje su žrtve kampanja rodnih dezinformacija izveštavajući o motivima izvora kako bi javnost razumela ciljeve takvih kampanja;
- Pružiti podršku ženama i drugim osobama koje su žrtve kampanja rodnih dezinformacija izveštavajući o nanetoj šteti žrtvi kako bi se podstakla empatija i svest o ranjivosti pripadnica i pripadnika ženske i LGBT+ zajednice;
- Kako i sami novinari, a posebno novinarke, koji/e izveštavaju o određenim pitanjima mogu postati meta rodnim dezinformacijama, mediji i redakcije treba da pruže odgovarajuću bezbednosnu, pravnu, psihološku i drugu zaštitu kolegama i koleginicama koji postanu žrtva ovakvih kampanja;
- Novinari i novinarke da obrate posebnu pažnju na delove Kodeksa novinara Srbije koji se odnose na prikrivanje identiteta, poštovanje privatnosti i dostojanstva sagovornika kada kreiraju sadržaj u kom za sagovornike imaju pripadnike ili pripadnice marginalizovanih grupa poput žena ili LGBT+ osoba;
- Bez obzira na to da li su sagovornici ili sagovornice koji pripadaju marginalizovanim grupama poput žena ili LGBT+ osoba tražili obezbeđivanje anonimnosti u sadržaju ili ne, novinari i novinarke da je obezbede ukoliko procenjuju da priča može dovesti

sagovornika ili sagovornicu u situaciju u kojoj će doživeti osudu javnosti, negativnu kampanju ili opasnost po život;

- Imati na umu etički Kodeks novinara Srbije koji pretpostavlja da je „obaveza novinara da tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno izvesti o događajima od interesa za javnost, poštujući pravo javnosti da sazna istinu i držeci se osnovnih standarda novinarske profesije”, kao i da „novinarska profesija nespojiva je sa širenjem bilo koje vrste: polnih, rodnih, etničkih, rasnih, socijalnih, ili verskih stereotipa”.

REFERENCE

Literatura

1. Chair, C., Choudhury, A., Martins dos Santos, B., Albu, D., Azelmat, M. i Degezelle, W., (2021). *Best Practice Forum on Gender and Digital Rights: Exploring the concept od gendered disinformation*. Katowice, Poljska 2021. The Internet Governance Forum. Dostupno na: https://intgovforum.org/en/filedepot_download/248/21181.
2. Global Engagement Center. (2023). *Gendered Disinformation: Tactics, Themes, and Trends by Foreign Malign Actors*. U.S. Department of State. [online]. Dostupno na: <https://www.state.gov/gendered-disinformation-tactics-themes-and-trends-by-foreign-malign-actors/> [pristupljeno 18.7.2024].
3. FakeNews Tragač. (n.d.). *Rodne dezinformacije*. FakeNews Tragač. [online]. Dostupno na: <https://fakenews.rs/rodne-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].
4. His Majesty's Government. (n.d.). *Quick-read guide: gender and countering disinformation*. Dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e4ab31e40f0b677c3e37ff3/Quick_Read-Gender_and_countering_disinformation.pdf.
5. Jonusaite, R., Sessa, M. G., Wilfore, K. i Di Meo, L. (2022). *Gender-based disinformaton 101: theory, examples, and need for regulation*. EU DisinfoLab, #ShePersisted. Dostupno na: https://www.disinfo.eu/wp-content/uploads/2022/10/20221012_TechnicalDocumentGBD-2.pdf.
6. Khan, I. (2023). *Promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. United Nations General Assembly. Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/a78288-gendered-disinformation-and-its-implications-right-freedom>.
7. Udruženje novinara Srbije, Savet za štampu, i Nezavisno udruženje novinara Srbije. (2015). *Kodeks novinara Srbije*. Beograd: Savet za štampu. Dostupno na: https://savetzastampu.rs/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks_novinar_a_Srbije.pdf.
8. Vogt, K., Deelen, E., i Young, J. (2023). *Addressing Gendered Disinformation: Review of Current Recommendations and the Case for Broadening Responses*. IREX. Dostupno na: <https://www.irex.org/sites/default/files/node/resource/Addressing%20Gendered%20Disinformation%20Review%20and%20Analysis.pdf>.

Studije slučaja

9. Andrijević, A. i Čolović, J. (2024). *Odbrana antirodnim narativima na optužbe za nasilje*. Novosadska novinarska škola. [online]. 1.7.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/odbrana-antirodnim-narativima-na-optuzbe-za-nasilje/> [pristupljeno 18.7.2024].
10. Čučković, I. (2024). *Od steriliteta do Bila Gejtsa: dezinformacije u komentarima na vesti o HPV vakcini*. Novosadska novinarska škola. [online]. 20.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/od-steriliteta-do-bila-gejtsa-dezinformacije-u-komentarima-na-vesti-o-hpv-vakcini/> [pristupljeno 18.7.2024].
11. Manojlović, I. (2024). *Diskvalifikovanje uspeha antirodnim narativima: slučaj PZE 2024*. Novosadska novinarska škola. [online]. 6.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/diskvalifikovanje-uspeha-antirodnim-narativima-slucaj-pze-2024/> [pristupljeno 18.7.2024].
12. Martać, I. i Dragnić, M. (2024). *Himenoplastika u srpskim medijima: senzacionalizam i dezinformacije o „vraćanju nevinosti“*. Novosadska novinarska škola. [online]. 4.7.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/himenoplastika-u-srpskim-medijima-senzacionalizam-i-dezinformacije-o-vracanju-nevinosti/> [pristupljeno 18.7.2024].
13. Mihajlović, M. (2024). *Rodno osetljiv jezik i kazne: Ko može da bira između „sudije“ i „sutkinje“*. Novosadska novinarska škola. [online]. 17.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/rodno-osetljiv-jezik-i-kazne-ko-moze-da-bira-izmedju-sudije-i-sutkinje/> [pristupljeno 18.7.2024].
14. Milovanović, K. i Trajković, J. (2024). *Uticaj rodnih dezinformacija i manipulacija na širenje mržnje putem komentara*. Novosadska novinarska škola. [online]. 10.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/uticaj-rodnih-dezinformacija-i-manipulacija-na-sirenje-mrznje-putem-komentara/> [pristupljeno 18.7.2024].
15. Kalem, J. (2024). *Dezinformacije o transrodnosti: Mladi, (de)tranzicija i (de)patologizacija*. Novosadska novinarska škola. [online]. 13.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/dezinformacije-o-transrodnosti-mladi-detranzicija-i-depatologizacija/> [pristupljeno 18.7.2024].
16. Turkalj, B. (2024). *Promena pola: zakoni, manipulacije i dezinformacije*. Novosadska novinarska škola. [online]. 3.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/promena-pola-zakoni-manipulacije-i-dezinformacije/> [pristupljeno 18.7.2024].
17. Živković, J. (2024). *Izveštavanje o transrodnim sportistkinjama: senzacionalizam i pristrasnost kao doprinos stigmatizaciji*. Novosadska novinarska škola. [online]. 24.6.2024. Dostupno na: <https://novinarska-skola.org.rs/izvestavanje-o-transrodnim-sportistkinjama-senzacionalizam-i-pristrasnost-kao-doprinos-stigmatizaciji/> [pristupljeno 18.7.2024].

NOVOSADSKA
NOVINARSKA
ŠKOLA